

ZÁVER

Osobnosť Jana Amosa Komenského bola na jednej strane charakteristická určitou mnohostrannosťou či celistvosťou, no na druhej strane tiež istou zložitosťou, rozpornosťou aj pokrokovosťou. Pri tvorbe pedagogického systému sa J. A. Komenský inšpiroval myšlienkami o prirodzenom vývoji človeka i súlade medzi výchovou, vzdelávaním a zákonmi prírody. Bibliu považoval za najväčšiu autoritu a náboženstvo za hlavný predmet výchovy.

J. A. Komenský sa postupne zaoberal: 1. všeobecnou teóriou výchovy, ktorá súvisí s filozofiou výchovy; 2. didaktikou; 3. špeciálnou metodikou jazykového vyučovania; 4. učebnicami; 5. návrhmi na organizáciu školstva, vrátane riadenia školstva (PŠENÁK, J. 1991, s. 265-266).

J. A. Komenský mal v úmysle vybudovať vedu o výchove, ktorá by sa exaktnosťou vyrovnala prírodným vedám (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 103). Za vedu o výchove či vyučovaní považoval didaktiku. Jeho záujem o didaktiku podnietil spis Eliasa Bodina nazvaný *Bericht von der Natur und vernunftmässigen Didactica oder Lehr Kunst* z roku 1621. J. A. Komenský sa s dielom E. Bodina oboznámil v lete 1627 počas návštevy knižnice patriacej Adamovi Zilvárovi zo Zylverštejna vo Vlčiciach naďaleko Trutnova.

J. A. Komenský vytvoril práce ovplyvnené pedagogickým optimizmom. Výsledkom týchto snáh sa stal aj spis *Informatórium školy materskej*, kde bola prvýkrát systematicky rozpracovaná teória predškolskej výchovy.

J. A. Komenský predškolskú výchovu spájal s prípravou na život. Rodičov nabádal, nech sa starajú o rozvoj detí: 1. vo vedách¹, 2. v umení, 3. v jazykoch, 4. v mravnosti, 5. v zbožnosti. Vychádzal z presvedčenia, že výchova musí zdokonaľovať najmenších najprv v zbožnosti, neskôr v mravnosti, teda v cnostiach a napokon v chápaní, ktorá zahŕňa jazykové schopnosti i vlastnosti podporujúce ľudskú usilovnosť. Rozumovú výchovu vnímal ako základ mravnej či náboženskej výchovy, lebo umožňuje najmenším získať kladné povahové črty a správne konať (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 74, 235).

---

¹ Obsahová náplň pojmov, ktorými boli v Informatóriu školy materskej označené vedné odbory často nezodpovedá novodobému poňatiu. Jednotlivé vedné odbory spolu úzko súviseli, pri výchove sa neustále prelínali a vždy mali výchovný účinok (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 93, 103).

Telesné a duševné vlastnosti človeka sa podľa Informatória môžu prejavovať predovšetkým v činnosti realizovanej počas hry (PODHÁJECKÁ, M. 1992, s. 84). Najmenší podľa J. A. Komenského dokážu spoznávať svet najmä pomocou hračiek, ktoré „*mají sloužit k pobavení, ale mají být přitom takové, aby se jimi děti předem učily názvům věcí a svého času i užívání věcí*“ (ČAPKOVÁ, D. 1968, s. 98). V hre sa najvýraznejšie odzrkadľuje jednota obsahu a metód výchovy detí (PODHÁJECKÁ, M. 1995, s. 105). Hra musí podľa Informatória byť prirodzenou súčasťou výchovy človeka v rodine i v škole.

J. A. Komenský zdôrazňoval, že „*škola podľa svojho pravého účelu nemá byť ničím iným než dielňou ľudskosti a predohrou života, kde by sa preberalo všetko, čo robí človeka človekom. A to nástrojmi a používaním nástrojov tak prispôsobených, aby všetko, čo remeselníci prijímú do dielne a podujmú sa to vyrobiť, z nej aj určite vyšlo vyrobené. Tak i duševné schopnosti žiakov, ktorých sme prijali do dielne školy, nech z nej určite vyjdú vybrúsené. Je teda nutné, aby tu, rovnako ako tam, všetko prekypovalo praktickými cvičeniami, pretože jedine prax plodí umelcov. A ak je škola predohrou života, znamená to, že nie je nutné, aby predcvičovania vážnych činností života boli tiež vážne; tie nepríslušia detskému veku. Majú byť predohrami, aby sa v nich dalo začať i pokračovať príjemne. V tej veci veľa získavame, ako svedčí skúsenosť, ak napodobňujeme chod prírody, ktorý napreduje od menších vecí k väčším, od nižších k vyšším a konečne od hravých k vážnym.*“ (KOMENSKÝ, J. A. 1992, s. 256)

Deti sa podľa J. A. Komenského budú „*do školy ponáhľať ako ku hre (lebo je naozaj hrou) a nikdy nevymeškajú vyučovanie*“ (PŠENÁK, J. 1992, s. 17) až potom, keď pri výchove najmenších začnú dospelí využívať správne metódy a dôsledne uplatňovať zásadu postupnosti, primeranosti, sústavnosti atď. J. A. Komenský presadzoval, aby sa pri výchove detí využívali postupy spočívajúce v napodobňovaní prírody. Najmenším odporúčal poznávať sprvu nepoznatel'né prostredníctvom analógie a paralelného porovnávania, lebo vo svete prírody i ľudského bytia vládne poriadok, ktorý všetkým prechádza a vo všetkom sa rovnako odráža (KASPER, T.-KASPEROVÁ, D. 2008, s. 18). Výchova, ktorá podľa J. A. Komenského najlepšie prebieha v detstve má človeka naplňať príjemnými pocitmi.

Príručka Informatorium školy materskej pripomínala, že rodina nemôže formovať najmenších tak, ako škola, pretože:

1. nie všetci rodičia dokážu doma „*zachovávať taký poriadok, aký je vo verejných školách, kde vyučovanie nenarúšajú nijaké mimoriadne práce*“;
2. nie každý človek má „*v tomto prvom detskom veku rovnaké nadanie*“, ktoré ovplyvňuje jeho vlastnosti (KOMENSKÝ, J. A. 1991a, s. 48).

Myšlienky J. A. Komenského, ktoré výrazne poznamenala idea „*všetko nech plynie prirodzene, bez násilnosti vo veciach*“ (HEJNÝ, M. 2001, s. 323) našli odozvu v mnohých krajinách. K ich rozšíreniu po celom vtedy vzdelanom svete prispel vynútený odchod prívržencov Jednoty českobratskej z českých krajín do exilu.

J. A. Komenský udržiaval úzke styky s ľuďmi, ktorí obývali územie dnešného Slovenska. Navštívil českobratské náboženské obce v Skalici, Trnave, Púchove, Lednici, Levoči, Markušovciach či Prešove. Intenzívne kontakty s J. A. Komenským sprostredkovali aj slovenskí študenti z univerzít v Krakove, Toruni, Kráľovci, Gdaňsku atď. Vzťahy študentov a J. A. Komenského mali najmä diplomatický, resp. kuriérsky charakter. Slovenskí študenti prenášali správy i korešpondenciu medzi J. A. Komenským a Rákociovcami pomocou správcu rákociovských majetkov na východnom Slovensku Andrejom Klobušickým v Prešove (SCHUBERT, J. 1991, s. 527-528).

Výsledky tvorivých snáh J. A. Komenského od roku 1626 tlačenú podobu získavali v Levoči, Bardejove, Bratislave, Trenčíne či Žiline. Učebnice zostavené J. A. Komenským boli používané na protestantských, jezuitských a iných cirkevných školách. Počas pobytu v Uhorsku nerealizoval iba reformu sedmohradského školstva, ale vyvíjal tiež rozličné politické aktivity pomocou živého slova, spisov aj listov.² Tento filozoficko-pedagogický odkaz sa v našich podmienkach výrazne prejavoval i po smrti J. A. Komenského nielen vďaka pôsobeniu jeho žiakov (Elias Ladiver ai.).³

J. A. Komenský ovplyvňoval školstvo na teritóriu dnešného Slovenska v priebehu predosvietenského obdobia, osvietenstva, národného hnutia, po vzniku ČSR roku 1918 aj v ďalších etapách vývoja spoločnosti. Učitelia na Slovensku od 17. storočia neustále prejavovali veľký záujem o názory J. A. Komenského.

J. A. Komenský obohatil poznatky o výchove človeka, ktorým sa v súčasnosti nevenuje primeraná pozornosť. Nasvedčuje tomu aj pregraduálna príprava učiteľov, kde študenti nezískavajú dostatok informácií o J. A. Komenskom, aj keď položil v mnohom dosiaľ nenahraditeľné i neprekonané vedecké základy pedagogiky. Veríme, že čoskoro študenti budú môcť dôkladne spoznať myšlienky J. A. Komenského už počas pôsobenia na fakulte. J. A. Komenský vytvoril rozsiahle dielo, ktoré treba väčšmi rešpektovať i tvorivo využívať v pedagogickej praxi.

---

² Bližšie pozri: <http://www.dejiny.nln.cz/Bibl/Komensky-kor.html>, citované 4. 7. 2007.

³ O vzťahu J. A. Komenského k Slovensku bližšie pozri: KARŠAI, F. 1970. *Jan Amos Komenský a Slovensko*. Bratislava: SPN. 382 s.